

Az Európai Unióval és az euróval kapcsolatos vélemények nemzetközi összehasonlításban

Kolosi Tamás–Hudácskó Szilvia

(In.: Társadalmi Riport 2020, szerk.: Kolosi Tamás, Szelényi Iván, Tóth István György, Budapest)

1. Bevezetés

Magyarország európai uniós tagságát lényegében egyetlen mértéktartó politikai vélemény sem kérdőjelezi meg, azonban kormányzati részről sokszor igen éles kritikák fogalmazódnak meg nemcsak a brüsszeli bürokráciával kapcsolatban, hanem az Unió egészének politikájával, és különösen a nemzetek feletti döntéshozatallal szemben. Még ellentmondásosabb a magyar álláspont a közös fizetőeszközzel, az euróval. Miközben az Unióba való belépéskor vállaltuk, hogy bevezetjük a közös fizetőeszközt, a magyar kormányok az elmúlt 15 esztendőben lényegében keveset tettek ennek érdekében, s a jelenlegi kormányzat szemmel láthatóan egyáltalán nem törekszik a folyamat felgyorsítására, egyre inkább a ködös jövőbe tolja az euró bevezetését. Elsősorban a gazdasági fejlettségben való elmaradottságunkra hivatkozik, de alapvetően pénzügyi autonómiáját félti.

Mindezek fényében érdemes megvizsgálnunk, hogy időbeli és nemzetközi összehasonlításban mi a lakosság véleménye erről a két kérdéssel, mennyire volt hatékony a kormányzat ellentmondásos kommunikációja ezen a területen. Elemzésünkhöz a *Standard Eurobarometer*, valamint a *Flash Eurobarometer* vizsgálatok adatbázisait használjuk, mivel e közvélemény-kutatások jelen tanulmány szempontjából fontos, trendek megállapítására alkalmas kérdéseket tartalmaznak, melyek azonos módszertan alkalmazásával, meghatározott időközönként minden európai uniós országban lekérdezésre kerülnek.

2. Az EU-tagság hasznosságának megítélése

2009-ben még Magyarország volt az egyik leginkább eurószkeptikus ország. A lakoságnak alig több mint egyharmada vélte úgy, hogy az ország számára hasznos az Unió tagság. Erre az időszakra általánosságban jellemző a demokratikus intézményrendszerrel kapcsolatos bizalomvesztés; az alapvetően

a hazai „minden rossz” érzület a nemzetközi szervezetek megítélésére is átsugárzott (*Krekó és szerzőtársai, 2011*).

1. táblázat. Az EU-tagságot alapvetően hasznosnak tartók aránya az EU-tagországokban* 2009-ben és 2019-ben (a teljes lakosságon belül, százalék)

Ország	2009	2019	Változás 2009–2019
Magyarország	38,6	88,9	50,3
Lettország	38,1	77,7	39,6
Bulgária	41,7	72,9	31,2
Egyesült Királyság	41,1	65,9	24,8
Portugália	66,9	90,7	23,8
Németország (Kelet-)	52,4	72,4	20,0
Málta	69,2	89,1	19,9
Németország (Nyugat-)	65,2	84,0	18,8
Finnország	63,3	81,9	18,6
Ausztria	50,8	68,9	18,1
Luxemburg	78,6	91,9	13,3
Litvánia	80,9	93,8	12,9
Svédország	62,6	75,0	12,4
Észtország	79,8	92,1	12,3
EU-átlag	67,0	78,8	11,8
Ciprus	62,2	72,4	10,2
Lengyelország	82,4	91,9	9,5
Dánia	81,6	90,3	8,7
Franciaország	61,6	69,0	7,4
Spanyolország	72,0	77,1	5,1
Szlovénia	75,8	79,2	3,4
Írország	89,8	91,9	2,1
Hollandia	82,1	83,9	1,8
Belgium	74,6	76,1	1,5
Csehország	70,8	68,9	-1,9
Románia	82,0	78,0	-4,0
Szlovákia	88,0	82,8	-5,2
Olaszország	52,2	46,8	-5,4
Görögország	71,3	62,5	-8,8
Horvátország	–	69,8	–

Megjegyzés: *Az elemzett időszakban az Egyesült Királyság még az Európai Unió tagja volt, ezért a táblázatban az erre az országra vonatkozó adatokat is feltüntettük. Tagságuk 2020. január 31-én szűnt meg.

Forrás: Standard Eurobarometer (71.1, 91.5) (letöltés: 2020. ápr. 28.)

Ugyanakkor figyelemre méltó, hogy tíz évvel később a felemás kormányzati propaganda, és a kormányzat jelentős lakossági támogatása ellenére ez a helyzet alapvetően megváltozott. Általában is igaz, hogy Európában szignifi-

kánsan többen gondolják azt, hogy az Európai Unió hasznos számukra, s csak néhány országban csökkent e vélemények aránya (Görögország, Olaszország, Szlovákia, Románia, Csehország). Ugyanakkor az Uniót e tekintetben pozitívan értékelők aránya éppen Magyarországon nőtt a legjobban, s ma már a lakosság közel kilenc tizede tartja hasznosnak európai integrációnkat. (1. táblázat)

Azok, akik szerint Magyarországnak előnyére vált EU-tagsága, legnagyobb arányban azt a szempontot hangsúlyozzák, miszerint az EU új munkalehetőségeket nyújt a magyar embereknek (2019-ben 49 százalék emeli ki ezt a tényezőt), s szintén 40 százalék fölött említik pozitívumként, hogy az EU hozzájárul az ország gazdasági növekedéséhez. A harmadik leggyakoribb EU-s integráció mellett szóló érv (29 százalékos említési gyakoriság mellett) az, hogy az EU javítja a magyar emberek életszínvonalát. Érdekeség, hogy ha az EU-országok együttes válaszait vizsgáljuk, akkor az új munkalehetőségek és a gazdasági növekedés – mint az Unió két nagy vívmánya – szintén kiemelt helyen szerepelnek, azonban az életszínvonal javulása összeurópai szinten kevésbé meghatározó, mint Magyarországon. Helyette, pozitívumként inkább az kerül előtérbe, hogy az EU-tagság javítja az együttműködést az adott ország és az EU többi tagországa között.

Hasonló arányokat kapunk akkor is, ha arra kérdezzük rá, hogy az Uniót alapvetően pozitívnak, semlegesnek, vagy negatívnak értékelik-e. Az utóbbi években az egész Unióban nőtt a pozitív értékítéletet mondó polgárok aránya, 2019-ben az európai polgárok közel fele szerint pozitív (nagyon vagy inkább pozitív), 38 százalék szerint semleges és csak nem egészen 15 százalék szerint negatív (nagyon vagy inkább negatív) az Unió szerepe. Az egyik legjelentősebb növekedés e tekintetben Magyarországon volt, ahol 2019-ben a lakosság 52 százaléka értékelte pozitívan az Uniót. Ugyanakkor a negatív EU-imázs nálunk az egyik legalacsonyabb (11 százalék), aminél alacsonyabb értékeket a kutatók csak Írországból, Portugáliából, Lengyelországból, Máltán és Romániában, valamint a balti államokban találtak. (2. táblázat) Figyelemre méltó, hogy az EU-ról pozitív képet formálók aránya Magyarországon a 2009-es 37 százalék és a 2014-es 33 százalék után, 2019-re 52 százalékra ugrott. Az EU támogatottságát illetően 2019-ben nem fedezhető fel szignifikáns különbség a Fidesz és az ellenzék szavazói, valamint a különböző foglalkoztatási csoportokhoz tartozók között.

2. táblázat. Az Európai Uniót alapvetően pozitívan, semlegesén, illetve negatívan értékelők aránya az EU-tagállamokban* 2019-ben (százalék)

Ország	Pozitív	Semleges	Negatív
Írország	63,9	26,4	9,7
Bulgária	61,7	26,6	11,7
Románia	60,5	29,0	10,5
Portugália	60,2	33,9	5,9
Luxemburg	57,6	30,5	11,8
Németország (Nyugat-)	56,3	31,7	12,0
Svédország	56,0	33,5	16,4
Dánia	54,7	32,2	13,1
Lengyelország	54,7	38,4	6,9
Litvánia	53,4	41,3	5,3
Magyarország	51,9	37,1	11,0
Hollandia	50,2	33,2	16,7
Málta	48,6	44,2	7,1
Észtország	48,1	42,5	9,5
EU-átlag	47,4	38,3	14,5
Ciprus	46,9	38,8	14,3
Ausztria	45,0	37,4	17,6
Lettország	44,5	45,8	9,7
Finnország	44,4	43,9	11,7
Spanyolország	44,1	43,0	12,9
Szlovénia	44,1	41,3	14,6
Horvátország	43,7	44,0	12,3
Egyesült Királyság	39,4	28,3	32,2
Olaszország	39,1	40,8	20,1
Belgium	38,0	42,7	19,3
Szlovákia	37,2	48,1	14,7
Franciaország	36,3	39,1	24,6
Németország (Kelet-)	33,3	53,1	13,6
Görögország	32,6	39,4	28,1
Csehország	29,0	43,8	27,1

Megjegyzés: *Lásd az 1. táblázat alatti megjegyzést.

Forrás: Standard Eurobarometer (91.5) (letöltés: 2020. ápr. 28.)

Az elemzés során azt találtuk, hogy a kérdezett neme, életkora, lakóhelyének településtípusa, pártpreferenciája vagy szubjektív jóléte nem gyakorol befolyást arra a vélekedésre, hogy az EU-tagság előnyös-e Magyarország számára vagy sem. Tehát e dimenziók alapján nem magyarázható a válaszok megoszlása. Ugyanakkor, egy proxy változó közbeiktatásával mégis képet kaphatunk arról, hogy milyen tényezők hathatnak a vizsgált kérdésre. Az, hogy valaki bízik-e olyan európai uniós intézményekben, mint az Európai Parlament, az Európai Bizottság, az Európai Központi Bank, az Európai Tanács és az Európai Unió Tanácsa, alapjaiban befolyásolja az Unióról alkotott képét.

Az intézményi bizalom alakulását többváltozós lineáris regressziós modellben, *stepwise* módszerrel vizsgálva pedig azt mondhatjuk, hogy a bizalom mértékére hatással van a demokrácia és a gazdaság működésével kapcsolatos elégedettség, valamint az, hogy az állampolgárok számára átlátható módon működik-e az Unió. (3. táblázat)

3. táblázat. Lineáris regressziós modell az EU intézményeibe vetett bizalomra

	B-érték	Standard hiba	Béta	Szignifikancia érték
EU-s demokrácia működésével való elégedettség	0,665	0,055	0,531	0,000
A magyar gazdaság és foglalkoztatás helyzete, közszolgáltatásokkal való ellátottság értékelése	0,170	0,040	0,189	0,000
A magyarországi demokrácia működésével való elégedettség	-0,177	0,049	-0,172	0,000
Érti, hogyan működik az Európai Unió	0,132	0,050	0,111	0,009

Megjegyzés: kiigazított R^2 : 0,330.

Ha valaki demokráciadeficitet érzékel az EU működését illetően, bizalma csökken az uniós intézményrendszerben, ugyanakkor, ha a magyarországi demokrácia működésével szemben érez elégedetlenséget, az európai uniós intézmények inkább megbízhatónak tűnnek számára. A hazai gazdasággal (általában véve a gazdasági helyzettel, a foglalkoztatottság helyzetével és a közszolgáltatásokkal való ellátottsággal) kapcsolatos elégedetlenség mértéke is olyan tényező, amelynek növekedésével csökken az uniós intézményrendszerbe vetett bizalom. Eredményeink szerint az EU intézményrendszerében zajló folyamatok és működési mechanizmusok átláthatatlansága szintén az állampolgárok bizalomvesztését idézi elő.

3. Az euró bevezetésével kapcsolatos vélemények

Az euró Magyarországra való bevezetésével kapcsolatban is nagyon erős támogatottságot tapasztaltunk. A magyar lakosság már 2009-ben is 63 százalékban támogatta az euró bevezetését, és ez az arány 5 évvel később 68 százalékra, majd újabb öt év múlva 70 százalékra nőtt. A szellemi dolgozók körében ez a 70 százalék körüli arány lényegében stabilnak tekinthető, és csak a fizikai dolgozók körében lehet tapasztalni némi elbizonytalanodást.

(Továbbá az önállóak és a nem dolgozók között is inkább nőtt az európai valuta bevezetésének támogatottsága.)

Jelenleg hét olyan uniós ország van, amelyik még nem tért át az euró használatára. Ezek közül egyedül Svédország tartozik a tradicionális, fejlett gazdaságú államok közé. A másik hat ország a volt szocialista, új tagállamok közül kerül ki. Bulgária, Csehország, Horvátország, Magyarország, Lengyelország és Románia döntéshozóinak számára az euróövezeti tagság menetrendjének újragondolása napjaink egyik legfontosabb kihívása.

A csatlakozás ellen szóló egyik gyakori érv az optimális valutaövezetek elméletét veszi alapul, amely szerint a kevésbé fejlett országok nem tudnak felzárkózni a közös valuta használatával, s további aggodalmat kelt, hogy az önálló monetáris politika megszűnésével lecsökken a rendelkezésre álló közpolitikai eszköztár. Ugyanakkor – a régió egyik legsikeresebb országának – Szlovéniának a példájából az látszik, hogy az eurózónába való belépése nem járt jelentős privatizációs reformokkal, sem liberalizálással (Kerényi, 2018). Az euróövezet egészét vizsgálva elmondható, hogy a gazdasági világválság alatt az euró mindvégig stabil valuta maradt, s a legtöbb tagállamban visszaért a – korábbinál szerényebb ütemű – gazdasági növekedés (Pelle, 2018).

A nemzetközi közvélemény-kutatásokban az eurózónába nem tartozó EU-tagállamok lakosságától egyrészt azt kérdezik, hogy az adott ország állampolgárai támogatják-e az euró bevezetését, másrészt pedig, hogy felkészültek tartják-e az országot erre a gazdasági lépésre. Az alábbi táblázatok mutatják, hogy az utóbbi évek során hol, milyen mértékben változott a szubjektív euróbevezetésre való felkészültség ezekben az országokban.

Figyelemre méltó, hogy Magyarországon a legnagyobb az euró bevezetésének a támogatottsága, miközben Svédországban a legkisebb. A magyarhoz hasonló mértékű támogatottság figyelhető meg még Romániában is, annak ellenére, hogy Romániában 2015 és 2019 között 6 százalékponttal csökkent a támogatók tábora. A bevezetés folyamatában leginkább előrehaladott Bulgáriában tapasztalható a legnagyobb mértékű csökkenés a támogatók arányát illetően, ahol 2019-ben a lakoságnak kevesebb mint fele támogatja a közös valutára való áttérést (4. táblázat). Lényegében az országok hasonló sorrendje figyelhető meg abban a tekintetben is, hogy mennyire tartják a megkérdezettek a bevezetésre felkészültek az országot, azzal a fontos megkötéssel, hogy minden nem euróövezetbeli államban a támogatókénál kisebb a felkészültségben bízó népesség aránya. Magyarországon a legszembetűnőbb e két csoport közti eltérés, annak ellenére, hogy a vizsgált időszakban a magyarok körében volt tapasztalható a legnagyobb növekedés az ország felkészültségében bízók arányát tekintve. Ugyanakkor leginkább a románok, legkisebb

arányban pedig a lengyelek tartják felkészültnek országukat az euró bevezetésére (5. táblázat).

4. táblázat. Az euró bevezetését támogatók aránya a nem euróövezethez tartozó EU-tagállamokban, 2015-ben és 2019-ben (százalék)

	2015	2019	Változás (2015–2019)
Magyarország	62,9	69,7	6,8
Románia	72,1	66,3	-5,8
Átlag	50,8	51,7	0,9
Horvátország	55,0	51,3	-3,7
Bulgária	58,6	49,7	-8,9
Lengyelország	45,6	47,5	1,9
Csehország	28,6	39,4	10,8
Svédország	32,8	37,9	5,1

Forrás: Flash Eurobarometer (418, 479) (letöltés: 2020. ápr. 28.)

5. táblázat. Azoknak az aránya, akik felkészültnek tartják az országot az euróövezethez való csatlakozáshoz, a nem euróövezethez tartozó EU-tagállamokban, 2015-ben és 2019-ben (százalék)

	2015	2019	Változás (2015–2019)
Románia	28,0	38,6	10,6
Magyarország	17,5	31,9	14,4
Csehország	15,6	26,7	11,1
Átlag	19,3	26,5	7,2
Bulgária	20,9	25,8	4,9
Horvátország	20,7	24,6	3,9
Svédország	22,0	24,3	2,3
Lengyelország	10,7	13,9	3,2

Forrás: Flash Eurobarometer (418, 479) (letöltés: 2020. ápr. 28.)

Az euró bevezetését tehát széles társadalmi konszenzus övezi, azonban érdekes lehet feltárni az elutasítás mögött megbújó mintázatokat is. Regressziós modellünk eredményei alapján megállapítható, hogy az euróra való áttérés elutasítása elsősorban a nemzeti identitás elvesztésével kapcsolatos félelemmel van összefüggésben, ám közel azonos mértékű magyarázó erővel rendelkezik a nemzeti gazdaságpolitika feletti kontroll elsődlegességének kívánalma is. Alacsonyabb mértékben, de szignifikáns módon egy harmadik tényező is magyarázó erőt fejt ki az elutasítás magyarázatára létrehozott lineáris regressziós modellben; azok, akik tartanak attól, hogy a közös valutára való

átállás során az árak meghatározásával kapcsolatban visszaélések fognak történni, szintén az euró bevezetése ellen foglalnak állást (6. táblázat). Ezzel összefüggésben elmondható, hogy a támogatók körében nem jellemző az a nézet, miszerint az euró bevezetésével Magyarország elvesztené nemzeti identitásának egy részét vagy az önálló gazdaságpolitika feletti irányítását.

6. táblázat. Lineáris regressziós modell az euró bevezetésének támogatására

	B-érték	Standard hiba	Béta	Szignifikancia érték
Az euró bevezetése miatt Magyarország elveszti egy részét nemzeti identitásának	-0,198	0,035	-0,243	0,000
Az euró bevezetése azt jelenti, hogy Magyarország elveszti irányítását gazdaságpolitikája fölött	-0,191	0,034	-0,234	0,000
Tart attól, hogy az átállás során az árak meghatározásával kapcsolatban visszaélések lesznek	-0,130	0,031	-0,153	0,000

Megjegyzés: kiigazított R^2 : 0,217.

4. Összegzés

Összességében tehát azt látjuk, hogy Magyarországon minden szempontból igen magas az európai integráció támogatottsága, és ez az euróoptimizmus az ország uniós tagságának 15 éve alatt csak növekedett. Ez annál is figyelemre méltóbb, mert a rendszerváltás és a piacgazdaság támogatottsága közel sem nőtt az idő múlásával (Bíró-Nagy-Laki, 2020).

Meggyőződésünk szerint tehát tévúton jár az a politika, amely a nemzeti sajátosságok és az önállóság túlhangsúlyozására építi kommunikációját, miközben gyengíteni kívánja a lakosság európai elkötelezettségét és az integrációs folyamatokat, melynek betetőzése lenne az euróövezethez való csatlakozás. Jóllehet az ország felkészültségével kapcsolatban nagyobb a lakosság bizonytalansága, de a csatlakozás 70 százalékos támogatottsága minden politikai erő számára megszívlelendő lenne. S ezen a ponton a lakosság véleményével egybecseng a szerzők szakmai álláspontja is.

IRODALOM

- Bíró-Nagy András–Laki Gergely (2020): Rendszerváltás 30 – A rendszerváltás társadalmi megítélése 30 év után. Friedrich-Ebert-Stiftung – Policy Solutions, Budapest.
- Kerényi Ádám (2018): Posztoszocialista tagállamok az Európai Unióban. Megjelent: Éltető Andrea–Szijártó Norbert (szerk.): Változó Európa a változó világban. MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Világgazdasági Intézet, Budapest.
- Krekó Péter–Juhász Attila–Molnár Csaba (2011): A szélsőjobb iránti társadalmi kereslet növekedése Magyarországon. Politikatudományi Szemle, XX. évf. 2. sz.
- Pelle Anita (2018): Az Európai Unió belüli versenyképesség-problematikáról és annak lehetséges kezeléséről. Európai Tükör, 2018/3. sz.